

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. З урахуванням визначених критеріїв охарактеризовані рівні кожного структурного компоненту методичної культури викладача економіки, які розрізняються між собою проявом показників, що розкривають специфічні ознаки кожного критерію і відповідають змісту структурних компонентів цього складного особистісного утворення. Все це є підґрунтям для розробки й обґрунтування структурної моделі системи формування методичної культури викладача економіки.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ. : Ірпінь. : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
2. Павленко О. О. Теоретико-методологічні засади формування методичної культури викладача економіки в системі університетської освіти : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Черкаси, 2017. 48 с.
3. Павленко О. О. Формування методичної культури викладача економіки: теоретико-методологічний аспект : монографія. Кривий Ріг : Роман Козлов, 2016. 472 с.
4. Федосеева З. А. Развитие профессиональной компетентности педагогов в системе дополнительного профессионального образования : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Екатеринбург, 2006. 217 с.

REFERENCES

1. *Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukraïnskoi movy (z dod. i dopov.)*. (2005). [Great interpretation dictionary of modern Ukrainian language]. Kyiv:Irpin.
- 2 Pavlenko, O. O. (2017). *Teoretyko-*

metodolohichni zasady formuvannya metodychnoi kultury vykladacha ekonomiky v systemi universytetskoi osvity. [Development of professional competence of teachers in the system of additional professional education]. Cherkasy.

3. Pavlenko, O. O. (2016). *Formuvannya metodychnoi kultury vykladacha ekonomiky: teoretyko-metodolohichni aspekt*. [Formation of methodical culture of the teacher of economics: theoretical and methodological aspect]. Kryvyi Rih.

4. Fedoseeva, Z. A. (2006). *Razvitie professional'noj kompetentnosti pedagogov v sisteme dopolnitel'nogo professional'nogo obrazovaniya*. [Development of professional competence of teachers in the system of additional professional education]. Ekaterinburg.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ПАВЛЕНКО Олена Олексіївна – доктор педагогічних наук, доцент, дійсний член Міжнародної Асоціації професорів слов'янських країн (м. Софія, Болгарія), професор кафедри соціальної роботи Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Наукові інтереси: формування комунікативної культури майбутніх соціальних працівників в системі університетської освіти.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

PAVLENKO Olena Oleksiivna – Doctor of Pedagogic, Associate Professor, Actual Member of Association of Professors' Slavic Countries (Sofia, Bulgaria), Professor of the Chair of Social Work, Dnipro National University the name of Oles Honchar.

Circle of scientific interests: formation of communicative culture of future social workers in the system of university education.

Стаття надійшла до редакції 18.03.2021 р.

УДК 378.6.015.31.016:612]:[37.011.3-051:796](043.3)

DOI: 10.36550/2415-7988-2021-1-194-46-50

ПРИЙМАК Сергій Георгійович –

доктор педагогічних наук, доцент, професор

кафедри біологічних основ фізичного виховання, здоров'я та спорту
Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

ORCID <http://orcid.org/0000-0003-3911-7081>

e-mail: Spriimak1972@gmail.com

МЕДИКО-БІОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Конкурентоспроможність сучасного фахівця, його професійна мобільність, готовність до продуктивної реалізації потенційних можливостей визначаються якістю освітньої підготовки. Освітній заклад є найважливішою

культурно-освітньою інституцією, стратегічна мета якої полягає у вихованні інтелектуального, компетентного фахівця, здатного до творчого самовдосконалення і конструювання поведінкових стратегій, гармонізації відносин з навколишнім світом, природою і суспільством [1].

В останні десятиліття багато фахівців відзначають поліфункціональність спорту і фізичної культури, взаємозв'язок і взаємообумовленість їх соціальними, історичними, політичними, ідеологічними, організаційно-управлінськими, соціокультурними, соціально-психологічними, педагогічними, біологічними факторами і процесами [9]. Численні аспекти фізичної культури є предметом вивчення медико-біологічних, психолого-педагогічних, соціально-громадських наукових підходів відповідно до розуміння людини як цілісної інтегрованої системи [9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Медико-біологічне забезпечення фізичної культури є найбільш обґрунтованим, пов'язаним із впливом фізичних вправ на організм людини, предметом його вивчення є проблеми фізичного розвитку людини, діяльність основних функціональних систем організму, біохімічні процеси під час здійснення рухової діяльності [9]. Це пов'язано з вивченням здоров'я людини, оздоровлювального ефекту рухових вправ, адаптацією до фізичних навантажень, визначенням впливу напруженої м'язової діяльності на системи організму, адаптаційними змінами в системі життєзабезпечення та регуляцією рухової активності людини тощо [9].

Дослідники зазначають, що рухова діяльність людини, пов'язана з фізичним навантаженням, є одним з основних чинників, який забезпечує нормальну життєдіяльність, є основою розумового та фізичного розвитку в онтогенезі. Водночас, наголошується, що переважно в медико-біологічних науках фізичні якості людини розглядаються як природні (біологічні) властивості без урахування інтегральної індивідуальності [9]. Тому медико-біологічна освіченість у фізичній культурі людини останнім часом зумовлена активним вивченням інтегративних підходів до фізичного стану людини [9]. В. Кузін і Б. Никитюк виокремлюють загальний розділ у вивченні інтегративної антропології, що ґрунтується на соматопсихічній цілісності людини, даних психобіологічних та соціокультурних наук [9, с. 56]. На їхню думку, існує інтегрованість біологічних наук, опосередкованих психікою людини (психобіологічні науки), а також соціокультурні науки. Інтеграційна антропологія, на їхнє переконання, – наука біосоціальна, і інтеграційний підхід протидіє тенденції виокремлення знань з фізичної культури і спорту за різними галузями наук [12, с. 57].

У зв'язку із зазначеним спостерігається

поява нових інтеграційних наук про людину, зокрема: валеології (наука про індивідуальне здоров'я людини) і акмеології (закономірності, чинники й умови самореалізації творчого потенціалу людини при досягненні досконалості в різних видах діяльності), основою яких є фізична культура [9].

Мета статті – схарактеризувати медико-біологічну складову у підготовці фахівців з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальностями 014 Середня освіта (фізична культура), 014 Середня освіта (здоров'я людини), 017 Фізична культура і спорт.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для розуміння інтегративності фізичних вправ, організаційних аспектів рухової активності важливе значення мали дослідження Н. Бернштейна щодо принципів функціонування управління рухами, безперервності сенсорних корекцій, ієрархічності багаторівневої організації управління довільними рухами; П. Анохіна з теорії функціональних систем; П. Лесгафта про фізичну освіту людини [2, с. 16]. Ґрунтовність цих наукових позицій сприяла динамічності розвитку біомеханіки рухових дій, завдяки яким можливим стало розуміння їхньої цілісності й кількісної оцінки предмета діяльності. Усвідомлення предметності рухових дій дало змогу об'єктивно вивчати глибинні зв'язки властивостей особистості, індивідуальності виконавчих дій [7, с. 45].

На думку Ю. Ніколаєва, педагогічний аспект знання про фізичну культуру пов'язаний з вихованням людини, її всебічним і гармонійним розвитком відповідно до засобів і методів раціонально організованого освітнього процесу, зумовленого медико-біологічною, психологічною теоретичною та практичною підготовленістю з метою створення сприятливих умов для розкриття сутнісного потенціалу людини [9, с. 56].

А. Пуні відзначав, що «немає сумніву, що фізична культура і спорт не є універсальним засобом формування гармонійного розвитку особистості нової людини. Безсумнівно й інше: фізична культура і спорт – сфера діяльності, яка потребує різноманітного прояву фізичних і духовних сил людини, забезпечуючи можливість комплексного їх удосконалення, і сприяє гармонійному розвитку особистості» [9, с. 56].

Науковці відзначають, що фізична культура і спорт, впливаючи на біологічне середовище організму людини, одночасно сприяють і формуванню його особистості [6, с. 4]. Водночас, обґрунтовані результати досліджень науковців в практиці спортивно-педагогічної діяльності не знайшли належного

застосування і, як відзначає Л. Лубишева, «утилітарна спрямованість у використанні засобів, методів і прийомів навчання та виховання у сфері фізичної культури неминуче призвела до втрати ними властивостей явищ культури. Стихійно, навіть в умовах цілеспрямованої фізкультурно-спортивної діяльності, якщо в ній відсутній освітній і культурний базис, висока моральність, естетичний смак, інтелектуальні якості не виховуються. У цій ситуації не відбувається головного – адресації свідомості учасників до розуміння і сприйняття фізичної культури як життєво важливої цінності» [9, с. 56].

На думку Ю. Ніколаєва, удосконалення педагогічної складової знань про фізичну культуру зумовлене інтеграцією біологічної та соціальної програм розвитку людини в рухову і пізнавальну діяльність відповідно до психологічного, соціологічного й культурологічних її аспектів [9, с. 56; 15, с. 65].

Психологічні аспекти філософії фізичної культури і спорту різнобічно окреслені в дослідженнях А. Пуні, Г. Горбунова, Є. Ільїна, П. Рудика, Н. Стамбулової. Ними визначено вирішальну роль діяльності у формуванні особистості людини, інтеграцію фізичного й духовного, окреслено значний потенціал спорту і фізичної культури у його формуванні [8, с. 5].

У дослідженнях Л. Сидорова, А. Савчука наголошено на важливості розвитку в людини потреби в моторній активності, яка перебуває на рівні цінностей першого порядку [9, с. 56]. Її пригнічення або часткове незадоволення негативно позначаються на психічних процесах і біологічному житті людини. Усвідомлення людиною потреби в моторній активності зумовлює її культуру, а її забезпечення детерміновано поняттям «фізична культура». На думку авторів, потреба в моторній активності, насамперед, пов'язана з усвідомленням і оцінюванням ефекту фізичних вправ як самою людиною, так і суспільством в цілому. Рух у вигляді фізичної вправи не тільки задовольняє одну з основних соматичних потреб, пов'язану з розвитком різних систем організму, а й є засобом впливу на глибинні структури і системи психічного регулювання [9, с. 28]. Застосування моторних актів, які застосовуються з метою фізичного і духовного удосконалення людини, варто вважати одним із найважливіших завдань психогігієнічної педагогіки [9, с. 28].

Соціологічний аспект знань про фізичну культуру і спорт зумовлений їхньою мотиваційною складовою та функціями в

повсякденному житті людини і суспільства, надає змогу визначити сутність фізичної культури, детермінованої цілісно-інтеграційними категоріями, й має істотне методологічне, пізнавальне і практичне значення [9, с. 28]. У наукових дослідженнях на основі методології системного підходу функції фізичної культури диференційовані на загальнокультурні і специфічні, що сприяє структуризації соціальних функцій фізичної культури, прикладному аналізу їхнього місця в житті людини і суспільства [15, с. 34].

Культурологічний аспект у фізичній культурі і спорті реалізується через їхню інтеграцію з загальною культурою. Зокрема, наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття набули динамічного розвитку дослідження в галузі культурології [9, с. 43], що позначилося і на дослідженні фізичної культури як її частини [3, с. 38]. Головним пріоритетом цих дослідницьких робіт стала біосоціокультурна природа людини, співвідношення біологічного і соціального; проаналізовано внутрішні механізми залучення людини до цінностей фізичної культури, здійснено систематизацію її функцій, окреслено процес удосконалення освітніх систем у її сфері, де людина є головною дійовою особою [9, с. 25].

Визначені аспекти знань про фізичну культуру та спорт розглядаються і в сучасних концепціях розвитку зазначеної категорії культури. Ю. Ніколаєв виокремлює базові концепції філософсько-культурологічного рівня методології, які визначають інтегративну сутність фізичної культури в контексті комплексного впливу на людину: філософський принцип системності, базуючись на якому можна вирішити окремі актуальні проблеми в галузі фізичної культури, що дозволяє визначити детермінований характер її зв'язків із загальною культурою, її людинотворчу сутність, уникнути розрізнення медико-біологічного, психолого-педагогічного, філософсько-культурологічного наукових напрямів про людину, переосмислити сутність людини в єдності з її соматопсихічним (тілесним) і соціокультурним (духовним) компонентами [9, с. 43].

Відповідно до концепції сприйняття людини як інтегральної індивідуальності, її розглядають як цілісну систему з виокремленням взаємозумовлених рівнів її організації (анатомо-фізіологічного, психодинамічного, інтелектуального, особистісного, соціально-психологічного), що базуються на безумовному сприйнятті її біологічної природи і духовного стану, соматопсихічної і соціокультурної єдності [1, с. 17].

Зазначене засвідчує надзвичайну складність людини як феномена, підпорядкованого біосоціокультурній сутності діяльності, концепціям усебічного розвитку особистості, етапності її онтогенезу, взаємозумовленості діяльності і потреб [9, с. 43]. Детермінованість концепції діяльності та потреб у сфері фізичної культури та спорту дає змогу визначити механізми формування потреб у цій сфері, підвищити якість освітнього процесу зі спортивно-педагогічної діяльності, впливати на рухові здібності й емоційну сферу, через яку формуються й усвідомлюються потреби й мотиви, диференціюється спортивно-педагогічна діяльність [9, с. 43]. Розглянуті аспекти знань про фізичну культуру і спорт, сучасні концепції їх розвитку підтверджують інтегративну сутність, яка проявляється в одночасному впливі на біологічний та соціальний базис людини [9, с. 16].

У процесі спортивно-педагогічної освіти студентів необхідно враховувати, що в спортивній педагогіці людину розглядають як універсальну систему з абсолютною істинністю, яка є надзвичайно складною, а тому передбачають можливість її дослідження з точки зору екзистенції, поліфонізму, прагматики або теології [9, с. 16]. Діалектичність універсальної системи полягає в її відкритості до створення нових підсистем, які зумовлюють загальну систему під назвою «людина». До підсистем відносять фізичний та інтелектуальний розвиток людини, її талант, свободу, віру, прагматичні інтереси, які визначають універсальність системи, зумовлюють її інтерпретацію з позиції загального, а не з точки зору виокремленості «речі в собі». Заперечення цієї універсальності призводить до редукціонізму, відповідно до якого єдність різноманітного перетворюється на багатогранність «єдності», а прагматика або релігійна віра заміняє собою всі істотні визначення людини [9, с. 44].

Висновки з дослідження та перспективи подальших розробок. Відповідно до сучасних концепцій формування спортивної і фізичної культури студента передбачається, що, на відміну від сформованого розуміння фізичної культури як виокремленої рухової діяльності, спрямованої винятково на фізичний розвиток людини, необхідно сформувати у студентів сучасну систему уявлень про цінності спорту і фізичної культури, які характеризують її, насамперед, з філософсько-культурологічних позицій [9, с. 44]. Відповідно, у майбутнього вчителя фізичної культури протягом навчання має бути сформована універсальна компетентність, що ґрунтується на спортивній

і фізичній культурі особистості, відображаючи її інтегративний характер. Інтегрованим чинником у фізичній культурі і спорті є рух, цілеспрямованість якого визначається оперативними, поточними та довгостроковими завданнями фізичної активності.

Перспективним напрямом подальших досліджень вбачаємо у вивченні складових компетентнісного кінезіологічного підходу в системі вищої освіти зумовленого підвищенням вимог стосовно фізичної готовності фахівців з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальностями 014 Середня освіта (фізична культура), 014 Середня освіта (здоров'я людини), 017 Фізична культура і спорт.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Анищенко В. А. Проектирование образовательной системы «колледж-вуз» в условиях университетского комплекса : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01. Оренбург, 2006. 50 с.
2. Анохин П. К. Узловые вопросы теории функциональной системы. Москва : Наука, 1980. 196 с.
3. Бальсевич В. К. Интеллектуальный вектор физической культуры человека (к проблеме развития физкультурного знания). Теория и практика физической культуры. Москва, 1991. № 7. С. 37–41.
4. Бернштейн Н. А. Очередные задачи в свете современной теории биологической активности. Вопросы психологии. Москва, 1966. № 4. С. 30–39.
5. Быховская И. М. Человеческая телесность в социокультурном измерении: традиции и современность. Москва : РИО ГЦОЛИФК, 1993. 168 с.
6. Виленский М. Я., Черняев В. В. Оценка гуманитарной ценности содержания образования по физической культуре в вузе. Физическая культура : воспитание, образование, тренировка. Москва, 2004. № 3. С. 2–6.
7. Гагин Ю. А., Дмитриев С. В. Духовный акмеизм биомеханики. Санкт Петербург : БПА, 2000. 308 с.
8. Горбунов Г. Д. Современная практика психологической подготовки спортсмена. Теория и практика физической культуры. Москва, 1979. № 12. С. 5–7.
9. Загrevская А. И. Физкультурно-спортивное образование студентов на основе кинезиологического подхода. Томск : Изда-тельский Дом ТГУ, 2015. 276 с.
10. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы. Санкт Петербург : Питер, 2006. 508 с.
11. Круцевич Татьяна, Пангелова Наталия. Сучасні тенденції щодо організації фізичного

виховання у вищих навчальних закладах. *Спортивний вісник Придніпров'я*. Дніпропетровськ : ДДФКіС, 2016. № 3. С. 109–114.

12. Кузин В. В., Никитюк Б. А. Очерки теории и истории интегративной антропологии. Москва : ФОН, 1995. 174 с.

13. Лесгафт П. Ф. Избранные труды. сост. И.Н. Решетень. Москва : ФиС, 1987. 359 с.

14. Лубышева Л. И. Спортивное воспитание как основа формирования спортивной культуры личности. Теория и практика физической культуры. Москва, 2012. № 6. С. 96–99.

15. Николаев Ю. М. История и методология науки о физической культуре : учеб.-метод. пособие. Санкт Петербург : Олимп–СПб, 2010. 200 с.

REFERENCES

1. Anischenko, V. A. (2006). *Proektirovanie obrazovatel'noj sistemy «kolledzh-vuz» v usloviyah universitetskogo kompleksa*. [Designing the educational system «college-university» in the conditions of the university complex]. Orenburg.

2. Anokhin, P. K. (1980). *Uzlovye voprosy teorii funkcional'noj sistemy*. [Nodal Problems of the Theory of a Functional System]. Moscow.

3. Balsevich, V. K. (1991). *Intellektual'nyj vektor fizicheskoj kul'tury cheloveka (k probleme razvitiya fizkul'turnogo znaniya)*. [The intellectual vector of a person's physical culture (to the problem of the development of physical culture knowledge)]. Moscow.

4. Bernshtein, N. A. (1966). *Ocherednye zadachi v svete sovremennoj teorii biologicheskoy aktivnosti*. [Next tasks in the light of the modern theory of biological activity]. Moscow.

5. Vykhovskaya, I. M. (1993). *Chelovecheskaya telesnost' v sociokul'turnom izmerenii: tradicii i sovremennost'*. [Human corporality in the socio-cultural dimension: traditions and modernity]. Moscow.

6. Vilensky, M. Ya., Chernyaev, V. V. (2004). *Ocenka gumanitarnoj cennosti sodержaniya obrazovaniya po fizicheskoj kul'ture v vuze*. [Evaluation of the humanitarian value of the content of education in physical culture at a university]. Moscow.

7. Gagin, Yu. A., Dmitriev, S. V. (2000). *Duhovnyj akmeizm biomekhaniki*. [Spiritual acmeism of biomechanics]. Saint Petersburg

8. Gorbunov, G. D. (1979). *Sovremennaya praktika psihologicheskoy podgotovki sportsmena*. [Modern practice of psychological training of an

athlete]. Moscow.

9. Zagrevskaya, A. I. (2015). *Fizkul'turno-sportivnoe obrazovanie studentov na osnove kineziologicheskogo podhoda*. [Physical and sports education of students on the basis of the kinesiological approach]. Tomsk.

10. Ilyin, E. P. (2006). *Motivaciya i motivy*. [Motivation and motives]. Saint Petersburg.

11. Krutsevich, Tetyana, Pangelova, Natalia. (2016). *Suchasni tendenciyi shhodo organizaciyi fizy`chnogo vy`hovannya u vy`shhy`x navchal`ny`x zakladax*. [The current tendencies of organizing the physical behavior of the chief mortgages]. Dnipropetrovsk.

12. Kuzin, V. V., Nikityuk, B. A. (1995). *Ocherki teorii i istorii integrativnoj antropologii*. [Essays on the theory and history of integrative anthropology]. Moscow.

13. Lesgaft, P. F. (1987). *Izbrannye trudy*. [Selected works]. Moscow.

14. Lubyshcheva, L. I. (2012). *Sportivnoe vospitanie kak osnova formirovaniya sportivnoj kul'tury lichnosti*. [Sports education as the basis for the formation of a person's sports culture]. Moscow.

15. Nikolaev, Yu. M. (2010). *Istoriya i metodologiya nauki o fizicheskoj kul'ture*. [History and methodology of the science of physical culture]. Saint Petersburg.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ПРИЙМАК Сергій Георгійович – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри біологічних основ фізичного виховання, здоров'я та спорту Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка.

Наукові інтереси: біопедагогіка, професійна підготовка майбутнього вчителя фізичної культури, психофізіологія м'язової діяльності, фізіологія спорту.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

PRIYMAK Serhij Georgijovitch – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Biology, Health and Sport T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium».

Circle of scientific interests: biopedagogics, professional training of the future teacher of physical culture, psychophysiology of muscular activity, physiology of sports.

Стаття надійшла до редакції 27.04.2021 р.